XX1:-42

N NASIONAL RI

-412

OPCARD 10

SLAMET AHMADI
Tanggal
Paraf

GROEN, S. F
ONVERWACHT UITSTAPJE VAN
BATAVIA NAAR BANDOENG

KT:-
410
412

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

QPCARD 10

Tanggal

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

QPCARD 10

Rp. 288.500,-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OpCARD 10

Tanggal

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 23-7-2010
Nomor Induk : 11162/PN-Museum10
BIB - ID : 9718060
ITEM - ID : 22129067
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

QPCARD 10

Tanggal

XXI-
412

ONVERWACHT UITSTAPJE

VAN

Batabia naar Bandong

IN DE

PREANGER-REGENTSCHAPPEN.

DOOR

S. F. GROEN.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.EN W.

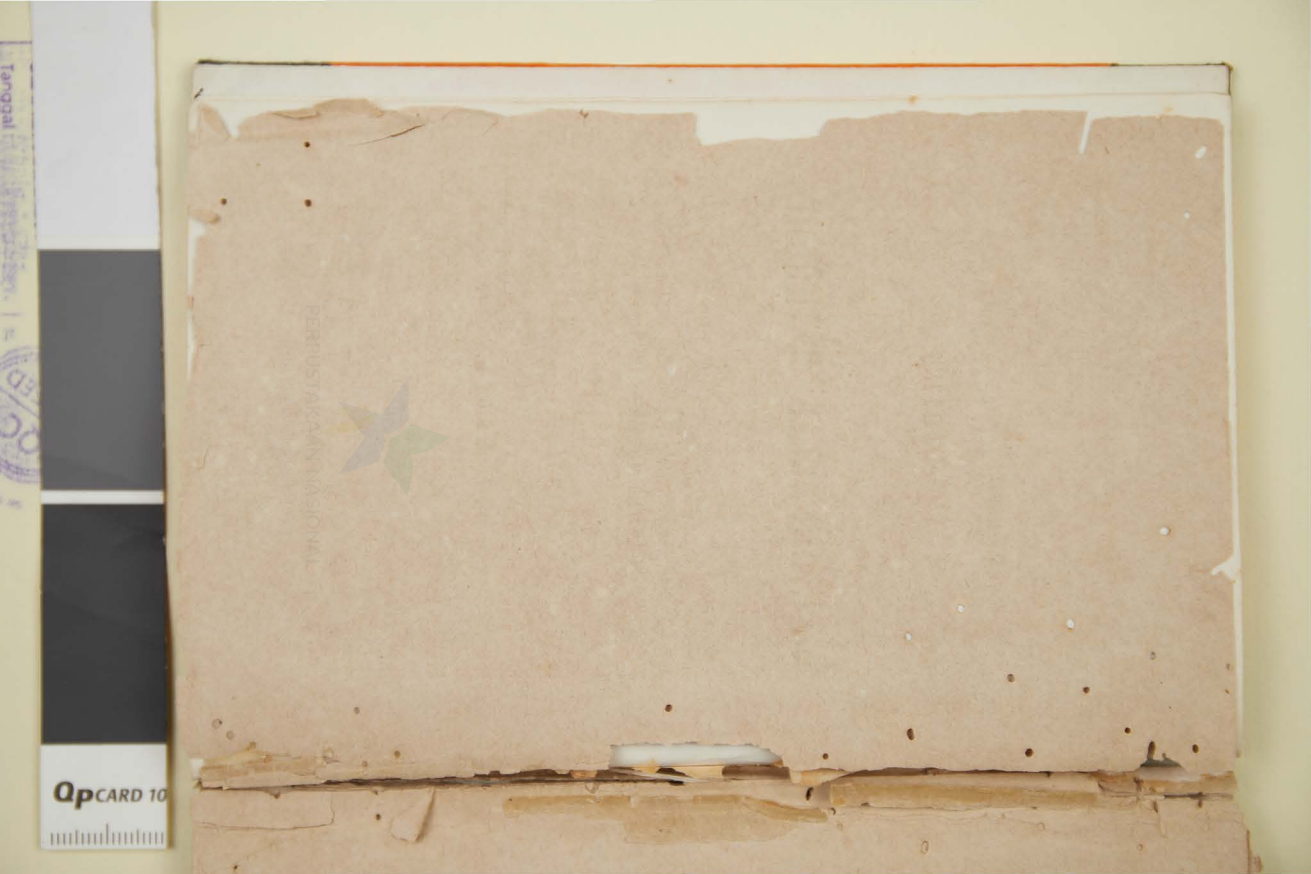

INLEIDING.

Benjamin was de jongste zoon van Jakob en Rachel, en als zoodanig het meest geliefde kind. Dat zwak schijnt eigen te wezen aan meer ouders. Het stuk dat ik het laatst *bewerkt*, of laat ik liever zeggen *omgewerkt* had, en wat mij dus het naast aan 't hart lag, was een blijspel, en had tot hoofdonderwerp twee verkeerdheden waaraan in Nederland, maar vooral te 's Gravenhage, veel menschen mank gaan. Het waren ten eerste de tafeldans, ten tweede de al te groote vooringenomenheid onzer natie met al wat vreemd is en uitheemsch. Dit blijspel, (1) voor het tegenwoordige mijn meest geliefde papieren kind, mijn Benjamin, had ik mij dan ook voorgenomen aan de talrijke lezers van het *Nederlandsch Magazijn*, bij mijne intrede als medewerker aan dat tijdschrift, voor te stellen. — Doch een mijner vrienden, wiens scherp maar bijtend vernuft en zuiveren smaak ik zeer hoog stel, ried mij aan liever iets mede te deelen betreffende Java en mijne uitstappen aldaar.

Ik had mooi daartegen inbrengen, dat een *drama* als kunstprodukt veel hooger staat dan een

(1) Reeds verschenen in *De Tydstroom* van Junij 1862.

eenvoudige schets, even als een goede schilderij hooger dient te worden gesteld dan eene photographie, hoe juist ook; dat ik dus, als een goed gastheer, aan de keurige gasten vooral met welke ik hier te doen kreeg, verpligt was het beste voor te zetten, wat in mijn letterkundig magazijn te vinden was.

„Neen!" zeide mijn vriend, „gij zoudt in tegendeel juist uwe lezers te leur stellen en van twee kanten tegen u innemen. Gij komt uit Batavia, gaat weer naar Batavia, men schrijft u Groen van Batavia, wat wonder dat men van u iets verwacht over Batavia. En dan dat uitvaren tegen hedendaagsche verkeerdheden, dat bespotten vooral van wat anderen tot hun stokpaardje maken, och Hemel! wat wint ge er bij? ge neemt de lui maar tegen u in."

„Des te beter!" antwoordde ik, „daaraan zal ik juist kunnen zien dat ik hen op hun zeer heb geraakt. Wie den schoen aantrekt, dien moet de schoen ook passen. Spot heeft geen vat op datgene wat goed is, edel en waar, maar komt in dat geval altijd neer op het hoofd des spotters. Slaag ik er dus in hunne praktijken in een belagchelijk daglicht te stellen, dan zijn zij hierdoor alleen reeds veroordeeld; de dwalenden zullen tot inkeer komen, de niet dwalenden er zoo ligt niet toe vervallen."

„Mis! Mis! geheel mis!" antwoordde mijn vriend. „Het menschdom is een moriaan dien gij met al uw schuren, al zijt ge er nog zoo mede ingenomen, nooit blank zult krijgen. Al wat gij er bij zult winnen, is dat gij in plaats van den moriaan blank, u zelf bij de menschen zwart zult maken." „En dan," voegde hij er bij, „wat aangaat den tafeldans, dat is oude kost, daarmede, even als met

de April- en andere bewegingen is het, Gode zij dank! glad uit."

„Wat uit!" riep ik toen, eenigzins driftig, (zoo'n zwak van me) alles behalve uit! dan ben ik, die pas in 't land kom, beter op de hoogte dan gij die het niet verlaten hebt. Dat kwaad woedt nog altijd hier te lande voort, maar meer in 't verborgene, en nergens driester dan te 's Gravenhage, waar ik mijne personen ook handelende heb voorgesteld. Ziet men geen predikanten, hoogleeraren, oudministers, o. i. ambtenaren en militairen bij de vleet zich met hunne volgelingen aan die dwaasheid verslaven? Ja hierin, namelijk in de klopgeesterij, het stevigste bewijs zoeken voor de onsterfelijkheid der ziel? O arme onsterfelijkheid! indien gij op dien lossen, op dien draaijenden grond moet steunen. Om proselieten te maken ziet men ze soms naar andere steden trekken als reizende tooneelisten, maar ook, ik erken het tot lof van hen die haar verdienen, onverrigter zake en (gelijk men platweg zegt) met de kous op 't hoofd huiswaarts keeren."

„Maar," hernam mijn vriend, „in andere landen hoort men er toch minder van; en daar Nederland op het punt van modes gewoon is anderen tot voorbeeld te nemen, zoo laat het zich verwachten dat het spoedig met dat gedraai uit zal wezen, want tafeldans is eene modezaak."

„Gij slaat de plank alweer mis," was mijn antwoord. „In Frankrijk beleeft het *Boek der Geesten*, van Allan Kardec, dat bij tienduizenden gedurig herdrukt wordt, thans zijne vijfde uitgave, en het *Boek der Mediums*, van denzelfden schrijver, is al aan de derde editie. Geregeld en sedert een tiental jaren al verschijnen er in Engeland, Frankrijk, Duitschland en het allermeest in America, maand-

werken, welke die malle klopgeesterij over de geheele aarde, en niet het minst op Java verspreiden. De aardigheden, welke de Engelsche humoristische bladen zich ook nog voortdurend veroorlooven tegen die magnetische wriemelaars, bewijzen ook, dat zij daar te lande, nog volstrekt niet uitgedraaid hebben met hunne tafels. En weet ge wat onlangs nog, op den 9den October, in Spanje is gebeurd?"

„Ja!" zoo viel de vrouw van mijnen vriend mij lachende in de rede, „vertel ons toch eens wat er den 9den October in Spanje is voorgevallen, maar maak er u niet boos bij, gij begint zoo gaauw te praten!"

„Lach maar niet! Mevrouw," hervatte ik, „want gij zult hooren dat uw man ongelijk had. Den 9den October 1861 dan, werden te Barcelona op bevel van den aartsbisschop, ten overstaan eens priesters in kerkornaat gekleed, en op de plaats der gewone teregtstellingen, 300 boeken en geschriften over spiritisme door beulshanden verbrand."

„Dat is maar goed ook," zeide Mevrouw, „dat voorbeeld moest men hier navolgen, want in die boeken staat toch niets degelijks, zoo als mijn man zegt."

„Dien raad zoudt ge niet geven," was mijn antwoord, „indien ge goed over de zaak hadt nagedacht. Hoe! wij zouden heden de boeken, morgen de schrijvers en drukkers, overmorgen de lezers verbranden? hoogleeraren afzetten? drukpers aan banden leggen? bijbelverspreiders in boeijen slaan? Neen! Nederland en Oranje hebben geen tachtig jaren geworsteld en hun dierbaar bloed vergoten om het afgeschudde en eeuwig gehate juk, *gewetensdwang*, waaronder Spanje nog krom ligt, op

nieuw te willen torschen. Laat ze gerust den stroom der tijden afdrijven, die gevreesde geschriften, wat valsch is en ongerijmd zal zinken en ondergaan, de waarheid zal bovendrijven. Wat riep het Spaansche volk na afloop der teregtstelling? Weg met de *Inquisitie*! schreeuwde het. Dat haperde er waarlijk nog maar aan, dat de tafeldans daar stond als martelaar der *Inquisitie!* Wat deed de boekhandelaar? wiens regtmatig eigendom daar door den beul aan de vlammen was overgeleverd? Hij verzamelde de asch en droeg die met zich naar zijne woning. Die boekenasch, vrees ik, zal in Spanje en elders een vruchtbaar zaad worden van dwalingen, die men beter deed met kortswijl te bestrijden. Dit punt zult *gij* mij niet toegeven," zeide ik verder tot mijn vriend, "gij, die den mensch vergelijkt bij den moriaan, dien men met schuren nooit blank zal krijgen. Die zwarte opvatting laat ik geheel voor uwe rekening. Gij zijt pessimist. Zoo verstokt is het menschdom niet. Wanneer het verkeerde van iets duidelijk blijkt, dan betert men zich, of men vervalt er niet toe. Waartoe anders is de spraak aan den mensch gegeven dan om zijne gedachten uit te drukken? Wat zou dat uitdrukken zijner gedachten baten, wanneer men langs dien weg niet kon werken op het gemoed en op den geest zijner medemenschen? Is niet aan elk schepsel, ja! aan elk schepsel, want bij de verstandigere dieren kan men het ook opmerken, de trek ingeschapen om aan huns gelijken datgene in te prenten wat zij zelf voor goed en waar houden? En heeft niet alles zijn doel op deze wereld? Is de hoogste wijsheid en goedheid niet in alles zigtbaar wat ons omgeeft, zoo in de stoffelijke als in de geestelijke wereld? Laat u dus nooit afschrikken uwe overtuiging luid uit te spreken wanneer

zij op goede en weldoordachte grondslagen rust; en kunt ge er in slagen haar aan de menschen smakelijk te maken en hen er bij te doen lagchen, des te beter, uwe woorden zullen te eer ingang vinden.

Maar dat pessimisme, dat uitkrijten van het menschdom voor onverbeterlijk, is bij veel menschen slechts een masker om hunne flaauwhartigheid en baatzuchtige onverschilligheid te vermommen. *Flaauwhartigheid*, omdat zij niet rond voor hun gevoelen durven uitkomen tegenover andersdenkenden — *onverschilligheid*, omdat zij, wars van de hoogste belangen hunner medemenschen, hunne eigene belangen beter denken te bevorderen door meê te praten dan door tegen te spreken. Met honig, het is waar, vangt men wel meer vliegen dan met azijn, maar het zijn slechts vliegen, en die vliegenvangers zijn de regte broeders niet, al komen zij ook beter dan de anderen door de wereld, waar men, ik erken het, meer vliegen vindt die op alles azen, dan bijen welke honig geven, maar ook steken kunnen met haren angel."

Na dezen uitval, dien ik met meer warmte, ik erken het, had uitgesproken, dan aan een alledaagsch gesprek voegde, dacht ik dat mijn pleit gewonnen was. Maar ja wel! in plaats van mijne tegenpartij uit het veld te hebben geslagen, kreeg ik er nu twee te bestrijden, want *Mevrouw* begon ééne lijn te trekken met *Mijnheer*, en staande te houden dat mijn arm blijspel hier minder zou bevallen; „een drama wil men *zien* en *hooren*, niet *lezen*," voegden zij er bij.

Wat moest ik doen? *Capituleren* natuurlijk, tegen twee strijders, waarbij nog wel eene dame, was ik niet opgewassen, dat spreekt. Ik lei beleefdelijk de wapens neer, en het verdrag, wat ik mijne le-

zers en lezeressen nederig verzoek wel te willen ratifieren, kwam hierop neer, dat ik voorloopig alle klop-, war- en tuimelgeesten, alle magnetische knutselaars en voorstanders van dien opgewarmden St. Vitus-dans, links zou laten liggen, en liever iets schrijven over een togtje in 1859 door mij in de *Preanger Regentschappen* gemaakt.

Een der punten van gemeld verdrag, gesloten tusschen mijn vriend, zijne vrouw en mij, luidde nog, dat ik tot Inleiding van het volgende stuk een gedeelte zou plaatsen van ons gesprek over deze zaak, want ik was het nog altijd niet met hen eens.

Mijne lezers mogen oordeelen. Men kan het blijspel vinden in *De Tijdstroom* van Junij 1862.

ONVERWACHT UITSTAPJE VAN BATAVIA NAAR BANDONG.

Verplaatst u met mij naar Batavia, Daar zit omstreeks half Augustus 1859 op de nog koele achtergalerij van een ruim woonhuis aan het Koningsplein een huisgezin in luchtige ochtendkleeding te ontbijten. 't Is zeven uur, de zon is dus een uur op en de lucht nog met de heerlijkste geuren bezwangerd. Nu en dan ruikt het echter wat al te sterk naar muskus, want digt bij ons zijn er in den tuin holen van spitsmuizen welke deze bedwelmende lucht verspreiden.

„Wat stond er al zoo op die ontbijttafel?" hoor ik een dier menschen vragen, die zich meer bekommeren om de zaken en den pot van anderen dan om hunne eigene belangen, of wel zich inbeelden dat de voeding in Indië geheel en al verschilt van de onze hier.

Er stond net hetzelfde op, *Mevrouw!* als op uwe ontbijttafel, bij zeer bijzondere gelegenheden. Koffij, tarwe en roggebrood, Leidsche kaas en rookvleesch, zoo goed als de beste hier, boter, eenmaal puike Delftsche grasboter, maar thans wat minder van allooi, en gerookte zalm, ook al minder goed dan

die welke hier versch wordt uitgesneden. Het eenige waarop u zeker de meeste aanmerkingen zoudt hebben gemaakt, dat was de melk, een zeer schaarsch artikel op Java. Eene koe in Indië (ik zeg met voordacht niet Indische koe, want noch de melk, noch het vleesch van inlandsch vee wordt door Europeanen gebruikt) eene koe van Bengaalsch of Nederlandsch ras geeft daags één, hoogstens $1^1/_2$ flesch melk, terwijl hier in Nederland eene koe soms twee emmers in een etmaal geeft. Ook scheelt de hoedanigheid der melk evenzeer als de hoeveelheid.

„En wie zaten er toch om die tafel?"

Twee lieve kinderen, hun oom die majoor is, de schrijver welke de eer heeft tot u te spreken en eindelijk de vrouw en de heer des huizes, een man aan wien Java zeer groote, algemeen erkende en beloonde verpligtingen heeft.

„En wat deedt ge na het ontbijt?"

Toen, *Mejufvrouw*, deden wij, met uw verlof, drie dingen te gelijk. Wij rookten een manillasigaartje, praatten over Hollandsche koetjes en kalfjes en zaten te wachten op den bediende dien wij naar de post hadden gezonden om de pas aangekomene mail-couranten en brieven af te halen. Voor ons in den fraaijen, maar wat al te zeer begroeiden tuin stond eene *Agave Americana* in vollen bloei, en wat verder prijkten cactussen, hooger dan onze seringenboomen, met de gloeijendste kleuren. Ook aan die planten welke men het meest in onze tuinen vindt, geraniums en rozen, heliotropes en verbena's, fuchsia's en begonia's was hier geen gebrek, ofschoon zij tusschen de keerkringen niet regt vooruit willen. Met profeten schijnt het overal net te gaan als met de rest, in hun eigen land worden zij het minst geëerd. Een zuurzakboom met

heerlijke, ofschoon niet zeer in tel zijnde vruchten, die geregeld door onze bedienden werden weggekaapt en later somtijds aan ons zelf weer verkocht, regts een tjaka-tjikri en links daarvan een lommerrijke granaatboom overschaduwden de galerij, en lieten hier en daar een zonnestraal door, waar Fanny zich lekker in lag te koesteren. Links en regts van den tuin waarop onze achtergalerij uitzag, stond eene lange rij koetshuizen, stallen en bedienden-woningen, door dien tuin liepen met vliegennetjes een paar half naakte Javaansche jongetjes eenige centen aan mij te verdienen met het vangen van kapellen en andere dieren, thans te Leiden op het Museum aanwezig.

De couranten en brieven worden gebragt, met gretigheid verslonden, en wij vernemen al spoedig het overlijden van den Oud-minister B. De zoon, van dien Heer woonde in de Preanger-Regentschappen, en het stond te vreezen, dat, indien hij, bij zijne zwakke gezondheid vooral, het doodsberigt zijns vaders plotseling uit de mailcourant vernam die slag hem noodlottig treffen zou. Daarom noodigde de familie in Nederland den heer des huizes waar wij ons thans bevonden, uit, om den Heer B. spoedig voor te gaan bereiden op de tijding welke hij eenige oogenblikken later met de post stond te vernemen, en tevens de door dit sterfgeval noodig gemaakte beschikkingen te maken of te helpen maken.

„Hebt gij lust mij te vergezellen?" vroeg gemelde Heer aan den majoor en aan mij. „Maar rekent er op dat wij in aller ijl moeten vertrekken om de post voor te blijven: gij zult dus bedroefd weinig kunnen zien en slapen op onzen togt naar Bandong, maar, eenmaal daar zijnde, kunt gij er een dag of vijf achterblijven terwijl ik doorrijd. Ook zal

onze terugreis zoo overijld niet gaan, dan kunnen wij alles meer op ons gemak doen." De kapitein en ik namen het vriendelijke aanbod terstond aan. Een half uur later stonden wij „present op het appèl, de pink op den naad van de broek." Deze forsche uitdrukking, waarde lezers, komt, omdat ik bij het schrijven dezer regelen in dienst was.... bij de Indische schutterij, (zeer verzachtende omstandigheid.) De postwagen stond voor, de zes paarden stampvoetten van ongeduld; voort! ging het op eens:

> En hoerah! hoerah! hop, hop, hop!
> Ging 't voort in dwarrlenden galop
> Dat ros en ruiter snoven
> En zand en kiezels stoven,

even als het zwarte paard van Bürger, waarop de Dood de lieve Lenore in zijne ontvleeschde armen knelde.

Dat was een rid! zoo wist ik niet dat paarden konden, dat menschen durfden rijden. Niet dat de wegen slecht zijn, verre van daar, doch zij zijn er in bergachtige streken steiler dan eenige postweg in Zwitserland; en toch rijdt men er sneller dan ergens ter wereld. Paarden, zoowel als de levens van koetsiers, voorrijders en bijloopers, zijn hier goedkoop, de tijd daarentegen is kostbaar, want de een wil in zes, de ander denkt in twee jaar „binnen" te zijn, en allen zijn zij dikwijls reeds in weinige maanden „binnen," namelijk bij den mageren Hein, die hier deerlijk om zich grijpt, maar lang niet blindelings; „eigen schuld nijpt 't meest", hier en overal. Wij reden nog sneller dan snel,

> Want hoe meer het drinkgeld stijgt
> 't Arme paard meer slagen krijgt,

bleven de brievenpost voor, betaalden overal dubbele fooijen en gingen gewoonlijk met de meeste

vaart daar waar men in Europa gewoon is stapvoets te gaan, op bruggen namelijk, bij het op- en afrijden van steilten en op gevaarlijke plaatsen.

In den beginne hield ik mijn hart vast als wij over schijnbaar zwakke, bamboezen bruggen holden, als wij hoogten afrenden, en de zware wagen met verdubbelde vaart harder dreigde te loopen dan onze paarden, en deze, om niet door ons rijtuig te worden ingehaald, onophoudelijk door zweepslagen in gestrekten galop moesten worden gehouden — als wij naast ons afgronden zagen die als opgesperde muilen van onmetelijke monsters ons dreigden te verslinden — — — maar men gewent aan alles, even als de dieven aan 't hangen, en met het loopen van gevaren gaat het meestal zoo, dat als zij doorgestaan zijn, het genoegen wat men smaakt allen uitgestanen angst uitwischt. Alle gevaar is bitter, maar de nasmaak is zoet. Hoe dikwijls heb ik mijzelf niet betrapt, wanneer ik bij het afrijden eener steilte krampachtig de vuisten tegen de borst klemde, als hield *ik* de teugels in handen, en als kon *ik* de al te groote vaart der wagens stremmen! Maar was het gevaar voorbij, liep de wagen weer regt, en behoefde ik mij niet meer vast te klemmen om te blijven zitten, dan wreef ik mij de handen van pret en verkoos, alles zamengenomen, dit rijden toch nog boven een sukkeldrafje over een effen vlakte zonder afwisseling.

Ik zal de namen niet opnoemen der plaatsen die wij doorreden, ik kende ze toen nog kwalijk zelf, en wij renden er zoo snel door, dat ik er of weinig, of, door den donker, volstrekt niets van zag.

Gaarne zou ik mijnen lezers, zoo als mij aanvankelijk ook toegezegd was, eene schadeloosstelling belooven voor dat overhaaste reizen, en op onzen terugtogt alles naauwkeuriger gadeslaan, maar ik

mag mij hiertoe niet verbinden, want de terugreis geschiedde even snel als de heenreis. Alleen zullen wij ons te Bandong, in het hartje der Preanger-Regentschappen, dat Berner Oberland van Java, lang genoeg ophouden om het allerbezienswaardigste althans in oogenschouw te nemen, en later eenige oogenblikken te Buitenzorg en Kedoeng-Badak vertoeven.

Den ganschen nacht reden wij door, over den Megamendong tot Tjandjoer, waar wij genoodzaakt waren een uur of drie te verblijven. Het dolle rijden over den pas begrinden straatweg had onze achterwielen zoo aangetast dat een der ijzeren banden door midden gesprongen was, en wij ons waarlijk verwonderden, hoe wij nog zonder ongeval zoo ver waren gekomen. Ook was de wagen wat te zwaar beladen geweest van achteren. Daar zaten onze drie bedienden en stonden meestentijds de twee bijloopers, die bij het geringste oponthoud bijspringen moesten en zonder ophouden door oorverdoovend gekrijsch en zweepgeklap de paarden en karbouwen aanzetten. De Indische paarden hebben wel wat van een zeker slag van jonge lieden dat ook moeijelijk aan den gang te brengen is, maar uitstekend werkt als het eenmaal aan den gang is. Daarom, vooral wanneer het eene hoogte opgaat, klappen en schreeuwen koetsier en bijloopers, bedienden en ook wel heeren om het hardst, want men weet het, is dat Indische trekvee eenmaal tot staan gekomen, dan staat het ook pal als.... het monument van Neêrlandsch Tijdgeest op den Dam te Amsterdam.

Maar dit schreeuwen heeft nog een ander doel. Des nachts, als alles de diepste rust ademt, dan juist maken die luidjes het meeste misbaar, want dan gaan ook de verscheurende dieren, tijgers voor-

al, op prooi uit. Daarom ook die brandende fakkels, meer dan noodig zijn om den weg te verlichten, waardoor zulk een wilde jagt, in het holle van den nacht, een nog spookachtiger voorkomen krijgt.

Overal waar de wegen voor paarden te bezwaarlijk zijn, staan twee of drie span karbouwen of buffels in gereedheid om voor de paarden te worden gespannen of hen geheel te vervangen. Schieten hunne vereenigde krachten nog te kort, dan roept of klopt men de bewoners in de buurt (als er een buurt is) op; om den wagen voort te helpen duwen, iets wat zelden door een Javaan of Maleijer wordt van de hand gewezen, zoo zeer zijn zij van onze meerderheid overtuigd.

Moge die geweeheid, die onderwerping immer zoo blijven! en dat zal het geval wezen zoo lang wij zelf geen aanleiding geven tot het tegendeel. Laat ons vooral nooit uit het oog verliezen dat wij onze bruine, rijst- koffij- thee- en suikergevende schaapjes wel mogen scheren, maar niet villen, en dat wij *hun* waarlijk het onderste uit de kan wel mogen laten, eer *ons* het lid op de neus valt.

De laatste post alvorens wij den top bereikten van den Megamendong, die een duizend voet of drie hoog is, stegen wij uit, deels omdat wij het ondanks onze reisdekens te koud kregen, deels omdat men daar te voet sneller gaat. Het speet ons zeer dat de morgenschemering nog niet was aangebroken: hierdoor verloren wij het prachtigste vergezigt wat men zoo nabij Batavia genieten kan.

Met het aanbreken van den dag kwamen wij op Tjandjoer aan. Niet alleen onze achterwielen, maar het geheele rijtuig had zoo geleden, en was zoo uit zijn verband gerukt, dat de portieren niet meer te openen waren en wij er over heen moesten stappen. Goede raad was evenwel niet duur, zoo als

hier te lande, maar altemaal gratis, en het kwam altijd hierop neer: *neen ander rijtuig nemen*" of: *„het oude laten oplappen.*" Maar neem eens waar niet is — of laat in Indië eens een ijzeren band van een rad lasschen op *Zondag*! Door de week zoekt men allerlei voorwendsels om niet te werken, des *Zondags* heeft men ze. Om kort te gaan, na drie uren getobd en ons de brievenpost voorbij te hebben zien snorren, bezorgde ons de postmeester een paar waarlooze wielen welke des noods als achterraderen aan ons rijtuig dienen konden. *Des noods*, want doordien zij niet juist pasten, draaiden zij niet meer in hetzelfde vlak, werden heet door de sterkere wrijving en deden den wagen hot en her over den weg gieren.

Vurige wagens zijn een bitter slecht vervoermiddel in dit *„tranendal"*, dat waarschijnlijk alleen zoo heet omdat ieder het zijns ondanks en met tranen verlaat. Op elke post moest dan ook eene aanmerkelijke hoeveelheid waters over de heete assen worden gegoten, uit bamboezen staven, die hier de plaats van emmers vervangen, eer de wielen in staat waren gebragt, om het uit te houden tot de volgende post. Zij hielden het uit! gelukkig zeg ik, want dat overgieten van water is eigenlijk een zeer slecht huismiddel; zoo doende spoelt men al het wagenvet uit de as en vermeerdert de stroefheid. Waren wij voor ons vertrek niet zoo beperkt geweest in den tijd, wij zouden, gelijk dit altijd te doen gebruikelijk is, begonnen zijn met ons vervoermiddel ter deeg te laten nazien en insmeren. Om het even, Zondag'savonds te half zes uur stapten de majoor en ik het bamboezen logement te Bandong binnen, onze reisgenoot reed door en kwam de brievenpost op nieuw voor.

Nu braken er voor ons eenige zeer genoegelijke

dagen aan, waarvoor wij aan de familie F. vooral groote verpligting hebben. Wij begonnen met den Regent, den Assistent Resident en eenige koffijrijst- en theecontractanten te bezoeken .... mannen van veel gewigt.. . vooral wanneer men hun goud mede op de schaal legt. Van dat oogenblik af waren wij er als ingeburgerd, kregen meer invitatiën dan wij afkonden, en hadden volop paarden tot onze beschikking om toertjes in deze prachtige landstreekte maken.

Zij kan inderdaad met de schoonste streken in Zwitserland en Tyrol wedijveren, en ligt zoo hoog, dat men er minder last heeft van de warmte dan op menigen toer die ik des zomers in Europa heb gemaakt. En toch waren wij nog in de Oostmoesson of zoogenaamd heetste getij. De natuur is hier weelderiger en kwistiger met hare schoonheden dan in Europa. Wel zijn de bergen zoo hoog niet en met geen ijs of sneeuw gekroond, doch daartegenover staan vulkanen, welke over dag met zwarte onheilspellende rookkolommen zich sieren, maar des nachts een rood waas over hemel en aarde verspreiden. Maar wat een landschap tusschen de keerkringen ongetwijfeld voor heeft boven het schoonste wat Europa oplevert, dat is de menigvuldigheid en gloed der schakeringen. Het heerlijkste landschap blijft in Holland en Zwitserland nog altijd iets houden van een bord vol spinazie; in den herfst komt er meer kleurwisseling, maar dit is ook het begin van het einde, dan vallen de bladeren om voor eerst geen plaats te maken voor andere, maar voor het eentoonige ernstigstemmende wit dat de dichters dan ook „het lijkkleed der aarde" noemen.

In Indië niets van dat: valt een blad af, het is om plaats te maken voor eene menigte andere, „*uno avulso haud deficit alter*" [1]) zou Ovidius zeggen,

[1]) en valt er één, een ander vult zijn plaats.

in Europa daarentegen is de leus: *„uno avulso deficit alter"* [2]). Zoo ziet men hier gelijktijdig aan denzelfden boom, geele, bruine, licht- en donkergroene, soms karmozijnroode bladeren, vrucht en bloesem. En dan heeft hier alles veel gloeijender verwen; bloemen, vruchten, bladeren, vogels, visschen, insekten, tintelen hier van de felste kleuren, die geen schilder zoo nabij elkander zou durven brengen, ook al had hij ze tot zijne beschikking, Maar in de natuur is alles schoon, en overal is harmonie. Doch dit wordt niet altijd gevoeld.

Even als in de muziek de harmonie door een welaangebragten dissonant beter uitkomt — even als in de schilderkunst krachtige slagschaduwen de lichtpartijën meer verheffen — zoo maakt in gematigde luchtstreken de winter ons ontvankelijker voor het schoone wat lente en zomer schenken, gelijk omgekeerd het aanlokkelijke van den winter, na het genot der andere jaargetijden, beter door ons wordt beseft.

Deze weldadige, geest en ligchaam versterkende en verjongende wisselingen van jaargetijden kent men in Indië niet; daarom wordt de mensch er dikwijls blind voor hetzelfde schoon dat nieuwelingen in verrukking doet staan. Wij stervelingen waarderen immers eene zaak eerst dan naar waarde, wanneer wij er van verstoken zijn.

Zoo als ik reeds gezegd heb, wij waren veel uit en kwamen in ons logement bijna niet anders dan om te slapen, met dit onderscheid evenwel: wanneer midden op den dag ieder ter ruste ging, dan bleef *ik* op, overeenkomstig den raad mij kort voor mijn vertrek door een ervaren vriend gegeven. In dit logement, waarvoor thans een steenen gebouw is

[2]) en valt er één, geen ander vult zijn plaats.

gekomen, zat ik maar half veilig. Ik meen niet tegen diefstal — iets ongehoords in deze streken, welke zich op dat punt zeer gunstig van Batavia onderscheiden en van andere plaatsen, *waar de inlander meer met ons in aanraking komt*. Eene bijzonderheid werd mij voor waar medegedeeld die hierop betrekking heeft en voor 27 jaren hier moet zijn voorgevallen. Man en paard werd er mij genoemd. Door het hotsen van een rijtuig gaat iemands achterop gebonden cassette met dukaten langzaam open, en over eene lengte van drie palen verspreiden zich de goudstukken één voor één over den weg. Toen men het verlies merkte waren de meesten al opgeraapt, maar „op twee na" kwamen allen teregt. [3])

Doch waar ik niet veilig voor was in dit huis, dat waren plasregens. Vier geweldige lekken, vier stortbaden, heb ik er eens te gelijk bijgewoond. Gelukkig dat het water, even hard als het boven in kwam, onder door de reten van den vloer weer wegliep. Dat logement had, in regentijd vooral, veel van een groote filtreermachine, met dit verschil, dat het water er schoon in maar vuil uitkwam. Ook ontving ik, wanneer midden op den dag voor de koelte alles was digt gemaakt, het licht door de

---

[3]) „Het is mij meer dan eenmaal gebeurd dat ik (zegt Johannes Olivier in zijne *Land- en Zeetogten in Nederlandsch Indië*) te paard in de bovenlanden reizende, mijn vaalies in de hut van een' *Orang Kampong* (dorpsbewoner), waar ik voor den nacht mijn intrek genomen had, ongesloten in bewaring gaf, doch nimmer is mij door een van deze lieden één penning ontvreemd geworden, ofschoon zij mij niet kenden. Bij de onbeschaafdste bergbewoners kan men, wanneer men zich als vriend bij hen vervoegt, of hunne gastvrijheid inroept, alles gerustelijk ongesloten in huis laten brengen. Zelfs de kinderen zijn te wel opgevoed, om den vreemdeling ooit iets afhandig te maken."

gapende naden der vloerplanken, waardoor ik menige versnapering voor den hond en de kippen van den buurman heb laten vallen. Het geheele etablissement was namelijk een houten loods die, „ligt en niet digt" op stukken bamboes een voet of drie boven den grond zich verhief, en zoo wrak, dat als de twee groote honden der waardin door den gang langs mijne kamer liepen, ik op mijn stoel zat te dribbelen. Hier bleven wij dus niet langer dan hoogst noodig was, en maakten liever gebruik van de gelegenheid om de zeden en gewoonten van groot en klein, de schoone streken in den omtrek en de zoo hooggeroemde Indische gulhartigheid op de keper te leeren kennen. Maar ik kan hier niet alles mededeelen. Het verhaal alleen van ons bezoek bij een *inlandsch Hoofd*, *den Regent* der Preanger Regentschappen, waar men ons met meer dan slaafsche, met kruipende, aanbiddende pligtplegingen, sigaren, vuur en allerlei ververschingen aanbood, zou geheele bladzijden kunnen vullen, want zijn paleis en alle sieraden welke hij van tijd tot tijd van het *Indische Gouvernement* en ook van partikulieren had gekregen, liet hij ons tot in de kleinste bijzonderheden zien. Wat aangaat onze andere bezoeken en de echt Oostersche gastvrijheid en hulpvaardigheid aller bewoners van Java, zoo blanken als bruinen, men kan haar niet genoeg roemen. Personen die met goede aanbevelingen komen, ziet men er ontvangen en voorthelpen, zoo als men in Nederland zijn besten vriend, zijn broeder doet.

Menschen zonder kind of kraai, zonder have, pas, goed of aanbeveling, mits zich fatsoenlijk voordoende en gedragende, worden hier aan brood en aan fortuin geholpen, en, zijn het dames, aan een goeden man, soms wel met bijkomende omstandigheden er bij. Door bijkomende omstandigheden bedoel ik hier

geld en zoogenaamde voorkindertjes, wier kleur en trekken nooit hun afkomst verloochenen, en die hier sneller tieren dan menigeen lief is.

Men verbeelde zich echter niet dat men zonder inspanning en moeite hier vooruit zal komen. In eene vroegere eeuw ging dat nog. Toen toog er vaak gespuis heen en werd er goedschiks of kwaadschiks vet, wat er nu met den rug zou worden aangezien en in *„eigen vet mag gaar smoren."* Thans, tot groot geluk van Java, tot groot geluk ook zijner stiefmoeder Nederland, zijn die hekken verhangen, en om op deelneming, op voortdurende deelneming te kunnen rekenen, moet men die waardig zijn. Dan eerst ondervindt men, tot zijn genoegen en tot zijn voordeel, dat Europeanen en Nederlanders zich te sterker tot elkander voelen aangetrokken, naarmate zij verder van Europa en hun *vaderland* verwijderd zijn.

Het spreekt van zelf, hoe meer logementen er in alle oorden van Java worden opgerigt, hoe grooter de steeds stijgende toevloed wordt van Europeanen, des te minder behoefte zal er worden gevoeld aan die oude gastvrijheid, des te minder zal zij worden toegepast.

Erkennen moet ik evenwel, bij enkelen is de reden hunner voorkomendheid minder te zoeken in de begeerte om reizigers te verpligten, dan wel in de behoefte aan conversatie en om op de hoogte te komen of te blijven der Europesche, Indische, Bataviasche aangelegenheden, waarvan zij door den Oceaan en een moeijelijk te overschrijden bergketen worden gescheiden.

Bij anderen ligt de grond in ontembare speelzucht, waarmede geheel Indië behebt schijnt. Er wordt veel te hoog en veel te veel gespeeld, meestal geomberd.

Aangezien nu jonge Indische ambtenaren gemeenlijk slechte kaartspelers zijn, weinig geld kunnen missen, maar dikwijls in de gelegenheid komen van te *moeten* spelen en alsdan door geoefende spelers danig geplukhaard worden, zoo zou ik, bijaldien ik wat te zeggen had in de wereld, haast er toe kunnen besluiten, om in overweging te geven, dat er beraadslaagd werd of de tijd nog niet haast gekomen is, om, na lang wikken en wegen, behoorlijke ruggespraak en bij eventuele reorganisatie, veranderde directie en administratie, voor te stellen dat er te Delft, in de plaats der *logische analyse* (een ongezond leervak hetwelk men missen kan als kiespijn) een leerstoel werd opgerigt voor het hombrespel.

Wat mij aangaat, ik heb er mij altijd stiptelijk van onthouden, niet van de *log. an.* maar van het omberen, en door geen consideratiën hoegenaamd van gastheer of gastvrouw er toe laten bepraten. Even min als men van ernstige zaken spel mag maken, mag men van spel ernst maken door hoog te spelen. Fijne spelers, die aan elkanders spel gewoon, gemakkelijk een nieuweling kunnen uitschudden, zijn mijne lui niet.

Gij vindt die uitdrukking wat sterk voor lieden van fatsoen? — Zij is het niet, gelooft mij; de hartstogtelijke speler, wien het niet om het spel, maar de winst te doen is, wordt het op het lange laatst moede steeds van dezelfden te winnen, maar vooral aan dezelfden te verliezen.

Komt er dan een presentabel reiziger, terstond organiseert men een partijtje, en hij moet al zeer gelukkig wezen als hij er geen veer bij laat zitten en niet uitgelagchen of berispt wordt toe, als hij, in het quadrillespel b. v. bokken maakt.

Het gelag te betalen en gelach te verwekken

toe is hard, en toch beklaag ik de spelers niet, maar lach liever met en over beide partijën. Zoo *zit* hier (neen, zoo *zal* hier ergens, want de man is dood, en ik zal dus niets van hem zeggen dan de waarheid) een ambtenaar, een trouw behartiger van zijn eigen zaken, dus ook een fijn speler, als een Duitsch middeleeuwsch ridder op zijn roofslot, naar reizigers en bezoekers uit te zien; viel iemand onder zijn bereik, dan was het als wanneer een vlieg in een, web raakt: de spin kwam voor den dag, en men moest heel wat mans zijn om heelhuids uit zijne pooten te ontsnappen. Nog herinner ik mij met welgevallen hoe, terwijl ik met de aanvallige gastvrouw zat te praten of in maandwerken bladerde, nu de één dan de ander door onzen middeneeuwschen slotvoogd werd doorgehaald om eene fout, en hij zelf ten slotte een al te wel gevulde beurs (*eene aangename zwaarte* zoo als Dings te Leiden plagt te zeggen) opstak.

Maar kom! al genoeg, al te veel over dat vervelende kaartspel. Gij denkt over dit punt als ik, het is zoo veel praats niet waard, en ik heb zaken mede te deelen waarin gij ongetwijfeld meer belang stellen zult; ik bedoel een uitstapje naar Lembang, wat nog een duizend voet, naar de gis, hooger ligt dan Bandong. Daar bevond zich *toen* het koffijetablissement van den Hr. F. Met groote ingenomenheid sprak hij met ons over de West-Indische wijze van koffij te pellen, te droogen, toe te bereiden. Hij was het die deze wijze van bereiden op Java had ingevoerd, en liet ons alle werktuigen en bewerkingen zien, welke daarop betrekking hadden.

Later schijnt gebleken te zijn, dat onze ouderwetsche manier, op Java gebruikelijk sedert onze Gouverneur-Generaal Zwaardecroon in 1718 den koffijboom uit Bengalen naar Java overbragt, doel-

matiger is en goedkooper. De man, die ons toen met zoo veel voorkomendheid al het bezienswaardige liet zien zijner inrigting, is onlangs op Java overleden, tot smart van allen die den regtschapen man kenden. *Zijne asch ruste in vrede.* [1])

Doch het was de *koffij* niet, welke ons daarheen lokte, maar wel het woonhuis van Dr. Junghuhn waar toevallig nog twee andere oude vrienden vereenigd waren, mijn vroegere collega aan het gymnasium te Leiden, thans Hoofdingenieur Dr. J. A. C. Oudemans en Dr. de Vrij uit Rotterdam. Met ons drieën ondernamen wij dat toertje, waarvoor de heer F. zoo goed was alle voorbereidselen te maken.

„Voorbereidselen," zult gij zeggen „voor een togtje van een uur of zes?"

O ja, men reist daar op zijn elf en dertigs. Voor dit kleine wandelridje hadden wij rondom ons

[1]) Weinig lezers zullen *meer* aanstoot hebben genomen aan deze laatste uitdrukking dan de schrijver zelf. Maar juist daarom heb ik haar gebezigd. Wat moet zij toch in 's Hemels naam beteekenen? De vrees iemands ligchaam te zien opgraven, verbranden, de asch in den wind strooijen, zou heden ten dage de grootste ongerijmdheid wezen van de wereld. Behooren die bewoordingen nog tot de duizende zaken welke, zonder dat men er erg in heeft, ons zijn overgebleven uit ons oude Heidendom? Hebben wij ze van de oude Grieken en Romeinen geleerd? Ja! zoo zal het wel wezen.

En door wie worden zij thans gebezigd?

Door menschen die zich verbeelden wat degelijks te zeggen, wanneer zij eene fraai klinkende, naar de oudheid riekende phrase, te pas kunnen brengen, ook al zit er *niets*, volstrekt *niets* meer in:

Denn eben wo Gedanken fehlen
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.
Goethe.

(Want waar *gedachten* ons ontbreken
Daar helpen *woorden* meestal uit den nood.)

Woorden dienen niet bloot om gedachten *uit te drukken* maar ook om gedachten te *vervangen* of te *verbergen*.

GR.

een nasleep van 7 man, 9 paarden, 6 karbouwen en een groote char à bancs. Zes van de negen paarden trokken ons tot half weg, waar de drie rijpaarden stonden, waarop wij de andere helft van den weg omgeven van onzen stoet, aflegden.

Gedurende dit uitstapje had ik ruimschoots gelegenheid om met verbazing het diep ontzag en den bijna godsdienstigen eerbied gade te slaan, waarmede de inboorlingen Java's tot ons opzien. Allen die wij tegenkwamen hurkten ootmoedig neder, sommigen wendden het gelaat af of bedekten zich de oogen, als achtten zij zich onwaardig zoo veel glans, zoo veel majesteit, als van ons afstraalde, van aangezigt tot aangezigt te aanschouwen. —

Nu en dan, ofschoon wij herhaaldelijk karbouwen voor ons zesspan kregen, waren de wegen nog te bezwaarlijk, en werden er menschenhanden gevorderd om het rijtuig op te duwen. Dan hadden wij slechts onze tooverspreuk driemalen luid te spreken, en van alle kanten stroomde het vrijwilligers. Die tooverspreuk luidde: *Sorong sorong rodanah (duwen, duwen rad.)* De een kwam van zijn handwerk afloopen, de ander legde de vracht neêr welke hij torschte, een derde kwam zijne woning uitschieten of liet kind en karbouw in den steek, — allen kwamen gedwee met hunne bruine naakte schonken het modderige rijtuig schragen hunner blanke meesters. Wij, als wezens van hooger orde, bleven intusschen rustig in ons rijtuig zitten, net als klopgeesten in een ronde tafel.

Half weg gekomen, waar de weg het mooist wordt, stegen wij te paard en genoten volop de heerlijkste berg-, dal- en vergezigten. Wat een Nederlander buiten 's lands dikwerf mist in de schoonste landschappen, is water. Daaraan ontbrak het hier niet. Het sombere groen der koffij- en theetuinen

wisselde af met het geelgroen van golvend suikerriet, en overal ontwaarde men het frissche, heldere blaauwgroen der sawa's of rijstvelden, waarmede alleen in de lente onze grasvelden kunnen wedijveren.

Waar rijst groeit en suikerriet, daar is overvloed van water. De rijstvelden, zoo als gij weet, worden amphitheatersgewijs op de helling der bergen boven elkander geschaard, en beurtelings een poos onder water gezet. Even als in Lombardije wordt het water soms uren ver door waterleidingen daar gebragt, waar de natuur het niet heeft geschonken, en de bodem gunstig is voor den rijstbouw.

Gij moet evenwel niet denken, waarde lezers! dat men overal bouwland zag of dessah's, half verscholen onder klapper-pisang en andere vruchtboomen, neen, ook sombere bosschen kwamen wij langs, of zagen ze vlak beneden ons in de diepte liggen; daar huizen slechts tijgers, rhinocerossen, slangen, apen en ander gedierte. Op enkele plaatsen had men, om bosschen te ontginnen, er den brand in gestoken, en daar zag men dan kale pikzwarte plekken, waar reusachtige, halfverkoolde stammen, die van vroegere grootheid getuigden, zich spookachtig hemelwaarts verhieven.

Zoo kwamen wij al spoedig te Lembang aan. *Spoedig*, zeg ik, maar gij zult misschien van gevoelen zijn, dat, ondanks onze negen paarden en bijkomende karbouwen, ons reisverhaal toch langzaam vordert; maar als gij wist hoe aangenaam dat togtje was, hoe kort ons de tijd viel, hoe koel de wind ons hier, 4000 voet boven de zee, streelde en schadeloos stelde voor al de te Batavia geleden warmte, dan zoudt gij mij niet kwalijk nemen nu ik, ook bij de dankbare herinnering aan al het ginds genotene, gaarne wat stil sta.

Terwijl wij belet lieten vragen bij den Hr. Junghuhn, bezigtigden wij het koffijetablissement en de geheele bewerking die de koffijboon ondergaat. Wat mij meer bevreemdde dan al het nieuwe wat ik zag, was te vernemen hoe, in de geheele Preanger-Regentschappen, [1]) dus in het hartje van het koffijland, geen inlander koffij mag drinken. „*Sic vos non vobis*" (Dat gaat je neus voorbij! Javaantjes!) Onlangs (ik spreek van 1859) reed een magthebbende door een kampong, en rook koffij, even als de reus in het sprookje menschenvleesch rook. Terstond laat hij onderzoek doen, men betrapt den schuldige op heeter.... koffij, en dient hem een poussecafé toe, bestaande uit een dragt stokslagen. Ook mag des avonds na acht uur nergens op geheel Java een inlander of Chinees, dus ook geen bediende, zich op straat of op weg vertoonen zonder voorzien te zijn van een pas en een obur (brandend stuk hout of lont.) Overschrijdt iemand dit bevel? — Wammes. — Verzuimt iemand een magthebbende volgens landsgebruik te groeten? — Wammes. — Gaat iemand zich te buiten aan een kop koffij? — Wammes. Kortom, houten argumenten *zijn* hier of liever *waren* hier aan de orde van den dag, want ik moet het erkennen, sedert vier jaar zijn hierin, zoo als in veel andere zaken, zeer gunstige wijzigingen gebragt.

---

[1]) „Ik zoude dus (zegt een oud grondbezitter der Pr. Reg.) de koffij van die menschen liever afkoopen, hen daarvoor betalen, en al de vruchten er van behouden, dan dat ik den Preanger-Regentschapsvolken zou willen verboden hebben, geen koffij, ten minste niet de bladeren, te mogen drinken, om op die wijze de kwantiteit te vermeerderen en hun de vruchten dus, welke de grond, dien zij bearbeiden, hun zoo willig aanbiedt, zelve te onthouden." A. de Wilde, *Bes. der Pr. Reg.*

Een aftreksel van kofffjblaâren schijnen zij dus, met permissie, te mogen drinken.

Bij Dr. Junghuhn wachtte ons een heel ander, een huiselijk tafereel. Daar zat de beroemde man, die meer dan iemand anders tot de kennis van Java heeft bijgedragen, en hieraan een goed deel zijner gezondheid heeft ten offer gebragt, hij, die door zijne godsdienstige begrippen zoo veel gemoederen geschokt, zoo veel haat zich berokkend heeft. Op zijne knieën een lief, blaauwoogig knaapje, dat juist den vorigen dag zijn tweede jaar had bereikt, ὑψίζωος (steilharig) even als hij. Links zat zijne vrouw, rondom vrienden en vriendinnen, die elkander sedert lang niet gezien veel te vragen, maar nog meer te vertellen hadden, en zoo veel hartelijker waren als zij zich verder van huis bevonden — op den achtergrond de smeulende krater van den Tankoeban Prahoe, op den voorgrond een allerliefste tuin, vol welriekende bloemen en planten, welke lager niet voort willen — ginds Junghuhn's dierbare kweekelingen, te weten honderdduizende kinaboomen, die aanstaande steunpilaren van het batig slot — wat lager koffijtuinen, rijstvelden, suikerriet of onberbergzame ravijnen, waaruit des nachts de tijgers komen rondwaren tot op de plaats toe waar nu het gezelschap zit — alles prijkende met de menigvuldigste schakeringen en spelingen van het groen, de kleur die het rijkst is in tinten, hier op Java vooral — ver in 't verschiet en wegsmeltende in het donkerblaauwe zwerk, een keten van nevelachtige, half uitgebrande, half nog smeulende vulkanen.

Wij ontvingen de uitnoodiging om den Tankoeban Prahoe, een nog werkende vulkaan, die hier maar een uurtje van daan ligt, te gaan bezigtigen. In diens dubbele krater, een der belangrijkste van geheel Java, kan men diep afdalen, en betrekkelijk zeer van nabij, een uitgestrekten borrelenden en rookenden zwavelpoel aanschouwen. Ons ondanks moesten wij

ons vergenoegen met het zien eener door Dr. Junghuhn zelf genomen photographie der beide kraters, want.... want.... ik schaam mij half het te bekennen, — men wachtte ons te Bandong met een ontbijt waarbij ook anderen genoodigd waren.

Onze paarden kwamen voor, wij er op en den berg weêr af. Het déjeuner, dat ons zoo ongelegen wachtte, de diners die wij bijwoonden en al wat daarnaar zweemt, zal ik u besparen: 't is al veel iemand te zien eten, hem te hooren eten is onuitstaanbaar.

Van de twee bezienswaardige watervallen nabij Bandong en van de theetuinen en theefabrieken rondom deze bevallige plaats, zal ik thans maar niet gewagen. Wat wij hier van zagen was niet voldoende om ons stof te geven voor eene beschrijving, maar wel om ons belust te maken dit alles een ander maal oplettender weêr te zien.

Na een hartelijk afscheid van de vrienden, welke er zoo wel in geslaagd waren het schoonste dezer schoone landstreek op zijn voordeeligst voor ons te doen uitkomen, namen wij de terugreis weer aan, zoodra onze reisgenoot, wiens tijd kostbaarder was dan de onze, weêr te Bandong was teruggekeerd. Te Tjandjoer vonden wij de bovenvermelde en thans herstelde achterwielen van onzen reiswagen terug, waarmede wij doorreden naar Buitenzorg.

Hier stapten wij af bij een vriend om er een uurtje uit te rusten. Het was midden op den dag, en daar mijne reisgenooten deze plaats, alsmede het paleis van den Gouverneur-Generaal, dat zulk een heerlijk uitzigt aanbiedt op de omstreken, reeds herhaaldelijk gezien hadden, bleven zij binnen 's huis. Maar ik, die hier nog nooit was geweest (want dat ik er eens door was gehold, rekent natuurlijk niet meê) en zoo veel van Buitenzorg had gehoord en

gelezen — ik wilde de warmte niet ontzien, maar mij de gelegenheid ten nutte maken om, al ware het slechts vlugtig, het merkwaardigste te bezigtigen.

Een uurtje had ik maar tot mijne beschikking, ik zag er dus af om het paleis te gaan zien en wilde mij vergenoegen met het park, het kerkhof en den botanischen tuin, waarvoor een paar uur naauwelijks toereikende zijn.

„Ongelukkige inval! Ware ik ook maar liever onder dak gebleven!" — zoo dacht ik later, toen ik smadelijk de vlugt moest nemen in het park voor een vijftigtal aanvallers. Want deze wandeling eindigde, even als de gemaskerde bals in de Groote Opera te Parijs, met een helschen galop. Maar daar galoppeert men vrijwillig, twee aan twee, een man en eene mannin — ik deed het gedwongen, en verwenschte die galoppade midden op den dag en op 6° 32′ Zuiderbreedte.

Midden op den dag, dan moet men zich schuil houden tusschen de keerkringen, dan is het te warm om eenig genot te hebben van eene wandeling, al is zij overigens ook nog zoo schoon. Niet alleen menschen, maar dieren, de geheele natuur zelf schijnt dan rust te nemen. Apen, krekels, papegaaijen en duizend andere luidruchtige bewoners der heete luchtstreken verstommen dan of gaan ter rust; alleen de specht, die vervelende hameraar, gaat dan voort met zijn geklop op de boomen, waarschijnlijk om de dieren, welke hij zich ten prooi wil maken, op te kloppen en in de vlugt of wel slapende te grijpen.

Toen ik mijne wandeling begon, had mijn hondje mij zoo smeekend aangekeken en gekwispelstaart om meê te mogen gaan, dat ik, die toch geen plan had het paleis binnen te treden, mij had laten bewegen het meê te nemen. Moede van 't rijden al,

wandelde ik de hecte lanen door, en zag er genoeg van om mij eene voorstelling te kunnen maken, hoe aangenaam het hier des avonds, maar vooral des morgens zijn moet, als de zon lager staat en als men niet vermoeid is van het snelle reizen.

Ten opzigte van sommige planten welke hier inheemsch zijn, als cactussen en aloës (de kleinste soorten vooral) mamillaria's, echinocactussen en sommige orchideën zelf, vernam ik tot mijne bevreemding, hoe velen onder hen in de Europesche trekkasten sneller voortkomen en gemakkelijker in bloei te krijgen zijn dan hier, waar zij toch te huis zijn. Iets dergelijks dacht ik, gebeurt met menigeen die in Europa niet vooruit wil, maar hier daarentegen, waar hij toch nooit regt aarden zal, snel vooruitkomt.

Ook het kerkhof bezocht ik, en vond de graven meestal slecht onderhouden en de wandelpaden verwaarloosd. Welk een verschil met het kerkhof te Batavia! Voor de honderdste maal ergerde ik mij aan grafschriften als: *Hier ligt*, *Hier rust* enz. woorden, waaraan men zoo gewoon is, dat de meeste menschen niet meer op de beteekenis letten.

Hier *ligt*, hier *rust*.... Eilieve! *wat* ligt hier? *wat* rust hier? zijn die woorden geen bespotting van ons geloof aan eene onsterfelijkheid? Mag dat geen stofvergoding heeten?

„*Opstanding des vleesches*" zal men zeggen. Maar wie gelooft daar nog aan? Wie anderen of zichzelf iets zoo ongerijmds wil opdringen, zal hen of zich in het geval brengen van de meid, die met het vaatwater ook den zilveren lepel weggiet.

Bij het verlaten van het kerkhof waar ik zoo alleen was geweest met mij zelf en met de herinnering aan zoo veel mannen, beroemd in onze geschiedrollen door.... door.... „*het uitzuigen des Javaans*" zoo als

Multatuli zou zeggen — werd ik, die tot hiertoe slechts nu en dan het geschuifel eener slang of geritsel van mijnen hond had vernomen, plotseling uit mijne mijmeringen gewekt door een vijftigtal Javaansche herten, welke dit park tot sieraad, maar mij tot schrik verstrekten.

Deze waren in hunne rust gestoord door de dartelheid van mijn' hond die met hunne jongen wilde spelen. Maar de ouden verstonden geen spel of scherts, en zoo als ieder weet ouders trekken altijd partij voor hunne kinderen. Daarom bedreigden zij hem met hunne scherpe hoornen. Hij daarentegen, die de slapende herten gewekt had, wilde er mij voor laten opdraaijen en zocht een schuilplaats bij mij, die hen hartelijk verwenschte. Doch dat hielp niet. Wat Horatius van de Grieksche vorsten voor Troje zong:

Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi
(Wat grooten misdrijven,
Zal op kleinen beklijven.)

zou, in een constitutioneel land als het onze, met meer regt op de honden en hunne heeren toegepast, en dus gelezen kunnen worden;

Hondenkuren
Moeten Heeren bezuren.

Ik kreeg het.... niet *warm*, dat was ik al lang — maar benaauwd, toen ik mij omsingeld zag van die wraakgierige herten. Ik begon te denken over doodelijke wonden door herten toegebragt; dat men mij, zoo nabij het kerkhof niet ver zou te dragen hebben; enz. enz.

Maar mijn leven zoo duur mogelijk willende verkoopen, sprong ik, met eene behendigheid die ieder, (behalve mijn oude gymnastiemeester, wien ik het nooit naar den zin kon doen) zeker zou hebben bewonderd, op een' boomtak en van daar hooger

tot ik in veiligheid was. *Hertshoorn* werkt zeker versterkend, want in gewone omstandigheden had ik zulk een' luchtsprong niet kunnen volbrengen.

Mijn hond, dien ik alleen met den vijand achterliet, keek mij zoo angstig en tevens zoo verstandig na, als wilde hij zeggen:

Leer om leer
Fopte ik jou, je fopt me weêr

en daarop zocht hij naar een beter heenkomen.

De troep deinsde af, en toen hij ver genoeg was, nam ik den terugtogt aan met meer dan gezwinden pas, want de hond met zijne vervolgers begonnen mij weêr te naderen. Gelukkig bleef hij op eerbiedigen afstand, als wist hij, dat op *den baas* niet te rekenen viel. Trouwens *de baas* bleef digt bij eene rij boomen loopen, gereed om des noods zijn' eekhoornsprong te hernieuwen.

Dit was gelukkig niet noodig. Maar blij was ik toch toen ik het hek uit was. Wij vertrokken van Buitenzorg en maakten eene laatste halte, vrij wat aangenamer (althans voor mij) te Kedoeng Badak, waar eenige vrienden van ons juist waren gelogeerd.

Kedoeng Badak is een logement of gezondheidsinrigting en plaats van uitspanning, vijf posten ongeveer van Batavia gelegen, op het Buitenzorgsche gebergte, een honderd voet of zeven hoog. Het is voor vele inwoners van Batavia, wat de weide is voor de paarden. Wie moe geloopen is in den administratieven rosmolen; wie zijn buik vol heeft gedebiteerd, gecrediteerd, geëscompteerd, geassureerd, en gehonoreerd (wat toch de eigentlijke hefboom is der Indische maatschappij) wie het exerceren, inspecteren, drillen enz, zat is; dames zelf, die eene verpoozing wenschen van dat eeuwige naloopen van bedienden, optrekken met kinderen, maken van visites, bezoeken van partijën; jonge

lieden, met name verliefden en verloofden, wier hart hier in de vrije natuur ontvankelijker is voor al wat schoon is en goed; kortom, iedereen, als hij gezond, maar nog veel meer als hij ziek is, haakt naar dit koele, gezonde, aanlokkelijke oord, van waar men zulk een prachtig berg- en vergezigt heeft op de drie weldoeners van Batavia, den afgeknotten Pangerango, den driekoppigen Salak, den vuur- of althans rookbrakende Gedeh.

Want is het de koelte niet welke op hunne toppen heerscht, die in de vlakte afdaalt, en aan Batavia een klimaat schenkt, veel frisscher dan men zoo nabij den evenaar zou verwachten?

Ontstaan er niet bijna dagelijks, bij de plotselinge afkoeling van warmere luchtstroomen, onweders en regenbuitjes, welke dat gedeelte van Java zoo bijzonder vruchtbaar maken?

Dit was ook juist het geval toen wij op Kedoeng Badak waren. Het was dien dag nog al warm geweest. Plotseling betrok de lucht. Een paar donderslagen en een kleine windvlaag kondigden een regenbuitje aan. Dit duurde een half uur. Weg was alle overtollige warmte, weg al het stof op den weg. De hemel klaarde op, en beschenen door een sterrenhemel zoo als men alleen in tropische gewesten vindt, kwamen wij op het Koningsplein te Batavia aan, zonder *slag*, maar niet zonder *stoot*, welgemoed en tevreden over ons reisje.

Moge elk lezer, maar vooral elke lezeres, deze stemming deelen, is de hartelijke wensch van

GROEN.

Amsterdam, 6 *Maart* 1862.

OpCARD 10

SUAMET ANIMADI
Tanggal

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

QPCARD 10

11

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OP CARD 10

PERPUSTA
XX